

PREMA NOVOJ MORALNOJ REVOLUCIJI*

Iako kooperacija i agresija ponekad djeluju u harmoniji nadopunjavajući i stimulirajući jedna drugu, mogu se također energično sukobiti potiskujući se međusobno i zaustavljajući jedna drugoj napredak. Iz ovog izmjenjivanja, ove kolebljive aktivnosti, izrasta energija koja omogućava ljudskim bićima da grade svoju kulturu, a životinjama da održe svoju prirodnu egzistenciju. Nadalje, dok simpatički i parasimpatički nervni sistem ponekad funkcioniraju harmonično na komplementaran način, tako da svaki ponaosob aktivira odnosno smiruje organe tijela, oni kasnije rade u uzajamnoj opoziciji ometajući i spriječavajući jedan drugom funkcije. Zbog takvog uzajamnog djelovanja ljudskim organima se može upravljati. U tim analognim procesima sadržana je predodžba kibernetike.

*) Roel Van Duyn, *Towards a New Moral Revolution, Message of a wise kabouter*, Duckworth and Co. London, 1972, str. 85—98.

Rul van Dajn rođen je u Hagu 1943. godine. Već u djetinjstvu na njega su utjecale liberterske i mistične ideje sredine u kojoj je odrastao. Kao srednjoškolac bavio se djelima Bertrana Rasela. Isključen je iz škole zbog organiziranja antiratnih demonstracija. Godine 1961. upisuje se na univerzitet u Amsterdamu gdje studira povijest umjetnosti i filozofiju. U to vrijeme postaje član grupe anarhista, sljedbenika Domele Nieuwenhuist (utemeljitelja anarhizma u Nizozemskoj). 1965. godine pokreće časopis *Provo* (od riječi *provocateur* — provokator) od čega dolazi ime pokreta *provosa*. Namjera im je da prisile vlasti da pokažu svoj, bitno represivni, karakter ispod maske tolerancije i dobrodušne brige za ljude. Njihova je parola: „Van s policijom, van s vojskom, van s cijelim državnim aparatom! Neka radnici upravljaju tvornicama, proizvodni aparat neka bude u rukama naroda, a vlast neka se decentralizira...” Žele stvoriti samosvjesne, spontane ljude, djecu kulture i prirode, sposobne da pokazuju osjećaje i pristupaju radu kao igri. Najpoznatiju akciju *provosa* predstavljale su demonstracije na vjenčanju princeze Beatrix 1968. godine.

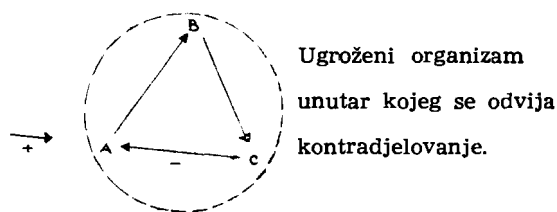
Van Dajn je bio jedna od najpoznatijih ličnosti revolte šezdesetih godina u Nizozemskoj i Evropi; učestvovao je u projektima *kabouter*, osnivao časopise, bio poslanik u gradskom Vijeću Amsterdama i pobornik ideja o alternativnim mogućnostima i realiziranoj utopiji. Danas živi na farmi u sjevernom dijelu Nizozemske.

Što je kibernetika? To je „vještina” ili nauka o *kontroli*, bazirana na principu kontradjelovanja. Sve što živi prožeto je ovim kibernetičkim principom. Uzmimo, na primjer, biciklistu. On slijedi određeni put koji je odabrao pri čemu upotrebljava vozilo čije kontroliranje je esencijalno u ovom kontekstu. Kako on uspijeva, uprkos raznovrsnih ometajućih uticaja izvana — kao što su saobraćaj, proturječni tjelesni impulsi, vjetar itd. — zaista slijediti svoj put? Upravljajući, vršeći neprestanu kontrolu. Kad udarac vjetra dođe s lijeva, on primjećuje skretanje bicikla udesno i okreće upravljač nalijevo da bi ispravio devijaciju. Ako uticaj koji ometa dolazi zdesna, sa odgovarajućim skretanjem ulijevo, tada, da bi održao svoj pravac, on okreće upravljač udesno.

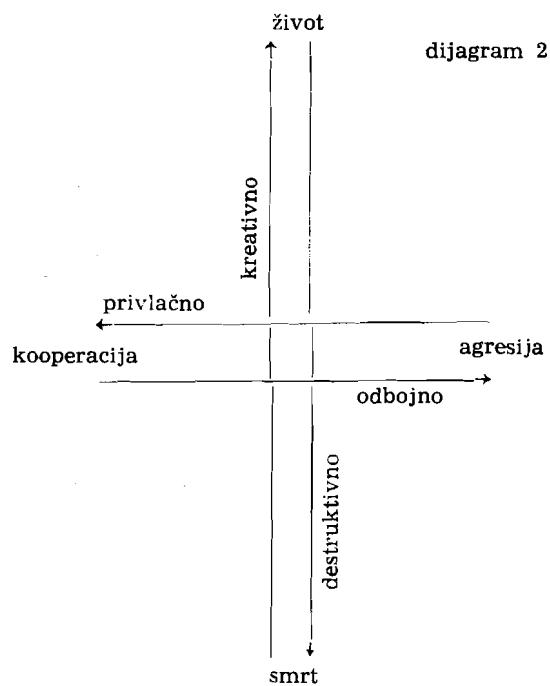
Kompenzacioni pokreti koje biciklist vrši sa upravljačem da bi prešao put koji je odabrao, opisani su u terminologiji kibernetike kao *kontradjelovanje*. Funkcija takvog kontradjelovanja je održanje norme pomoću izjednačavanja ili držanja protuteže ometajućim uticajima koji ugrožavaju normu. Kontradjelovanje stabilizira dinamičku ravnotežu u organizmu i tako održava normu organizma.

U primjeru bicikliste, norma je izabrani put. Prisutna je dinamička ravnoteža jer upotreba pedala oslobađa silu koja pokreće bicikl i biciklistu i održava ih u stanju balansa. Kontradjelovanja funkcioniraju čas kao kočnica (u ovom primjeru doslovno), čas kao stimulans. Kontradjelovanja su jedan element kružnog procesa. Kretanje polazi od bicikliste (A) na cesti, koji preko očiju i mozga (B) dobiva podatke i oni ga informiraju da okrene upravljač (C) da bi ispravio devijaciju. Biciklist (A) tada uviđa što je napravio i kružni proces počinje iznova. To se može prikazati slijedećim dijagramom uzetim, s malim odstupanjem, iz S. T. Bokove knjige *Cybernetika*:

dijagram 1

Znak plus predstavlja ometajući uticaj, prijetnju kojom proces započinje; znak minus predstavlja kontradjelovanje koje manje ili više anulira smetnju. Kibernetički princip nije nešto ograničeno samo na mali broj funkcija. Muškarac i žena, simpatički i parasimpatički nervni sistem, zdravlje i bolest, red i nered, grad i selo, specijalizacija i opće obrazovanje, mlado i staro, nomadski i sjedilački narodi, kultura i priroda svi naizmjenično stimuliraju i smetaju jedni druge. Ljudsko mišljenje je toliko kompletno izvedeno unutar okvira kibernetičkog sistema da su sve mašine koje stvaramo, budući vjerne kopije nas samih, bazirane na procesu kontradjelovanja. Bok čak vjeruje da je kontradjelovanje tipično obilježje života s obzirom na činjenicu da do sada nije primjećeno u mrtvoj prirodi. Po mome mišljenju kooperacija i agresija su također kibernetički par. One su „upravljački mehanizam” vozila kojim ljudi i životinje putuju životom. Vratimo se za momenat dijagramu. Sada ću ga nešto modificirati da razjasnim sliku upravljanja i ceste.

Kreativna i destruktivna energija, proizašle iz izmjeničnog strujanja između agresije i kooperacije, predstavljene su dugim strelicama; to označava životni put. Život i smrt su također kibernetički par. U jednom trenutku fenomen

smrti i naša svijest o tome stimuliraju intenzitet života, a u drugom djeluju kao otpor životu kroz brigu i jad koje donose i konačno ga dokrajčuju. Kibernetički par kooperacija-agresija nazivam upravljačkim mehanizmom vozila koje nas nosi duž životne staze. Bilo bi bolje reći da je to zbiljsko vozilo čija je esencijalna komponenta upravljanje.

Viša forma kooperacije ili zajednička aktivnost kooperacije i agresije (viša strelica na dijagramu) je, u stvari, upravljanje; zajedno s opstruktivnim odnosom kooperacije i agresije (donja strelica) to predstavlja naše vozilo. Ni jedno se vozilo ne može smisleno kretati bez kočnice. To se postiže opstruktivnim odnosom. Čak, agresivna energija proizvedena tim odnosom osigurava vozilu dinamiku koja omogućava raznolikost brzina (agresivno dolazi od latinske riječi *aggredi* koja izvorno znači napredovati). Viša forma agresije koja proizvodi opstruktivan odnos između kooperacije i agresije može pokrenuti čitavo vozilo unatrag, u pravcu smrti. Sada je to slučaj sa našom svjetsko-obuhvatnom zapadnom kulturom. Slijedeći primjer: odnosi suradnje i opstrukcije para kooperacija-agresija su poput dvojice ljudi, S i T, koji stoje leđa uz leđa s rukama okovanim zajedno. Svaki se bori svim silama da krene naprijed i da povuče sa sobom partnera koji se protivi i opire. Kada S uspije da povuče T za sobom, javlja se vitalna, kreativna snaga. Kada T uspije da povuče S za sobom, to potiče destruktivnu snagu i par se kreće u pravcu smrti. Čim T uspije odvući S preko određene granice — a prije ili kasnije u ljudskom životu T će to postići — konačno se javlja smrt. Paralela se može održati samo donekle: dva čovjeka, S i T, se mogu razdvojiti; ali odnosi suradnje i opstrukcije to ne mogu nikad izvesti pošto bi se tada oslobodila nepovezana, neobuzdana sila.

Zaboravimo sad ovu sliku. Još jednom vozilo zapadne civilizacije je cjelina igre sila koje proističu iz interakcije kooperacije i agresije. Hoće li to vozilo uspjeti održati pravac ka sreći i zadovoljstvu onih ljudi koji žive unutar ove kulture?

Ako je to živi organizam koji funkcionira kao biciklist na dijagramu 1, može se održati. Ako je na dijagramu 1 zapadna kultura predstavljena sa A ugrožena, da bude odbačena sa svog pravca disruptivnim uticajem (koji proizlazi iz nje same ili iz drugih kultura), tada će opasnost primjetiti naučnici, novinari, ljudi nadareni intuicijom i drugi (informacioni centar usporediv sa očima i mozgom biciklista), koji će registrirati opasnost i obznaniti je preko informacionog medija B. Na osnovu toga ljudi obrću upravlja-

čku kontrolu C (koja izabire agresivni ili kooperativni način postupanja) i efekt kontradjelovanja koji slijedi (označen znakom minus na dijagramu 1) neutralizira prijetnju (+). U sadašnjoj situaciji to znači da upravljačku kontrolu moramo pogurati mi — provotarijat¹, intelektualci, radnici u zapadnoj kulturi — u kooperativnom pravcu. Postoje primitivna društva kao ono Pigmeja, u kojima agresija i takmičenje izgleda jedva da postoje; rezultat je zaista statično društvo. Kontradjelovanje koje bi oslobodilo takmičarska osjećanja Pigmeja moglo bi ubrzo motivirati njihovo društvo da prekine tu ukočenost — iako su agresija i takmičarstvo toliko nadmoćni u svijetu oko njih da nema mnogo potrebe za takvom vrstom kontradjelovanja.

Razvoj socijalnog organizma je, također, usmjeren kontradjelovanjima. Uprkos tome, kontradjelovanja ne mogu nikada u potpunosti eliminirati prijeteeće situacije. Prijeteća odstupanja od norme reducirana su kontradjelovanjima u određenom omjeru prema svom prvobitnom broju. Ako je kontradjelovanje proporcionalno, tada je preostali dio određeni postotak prijeteećeg odstupanja. To je razlog što igra kontradjelovanja ne može nikada završiti. Ostatak prijetnje koja jeste postala stvarnost, neprestano će isprobavati priliku za pojavljivanje novih prijetnji koje će slijediti kontradjelovanja bez kraja. Treba objasniti zašto se taj krug kontradjelovanja nije pokrenuo u nekim primitivnim kulturama. Nisam u stanju da to učinim u svakom detalju, ali ću pokušati, i to u smjeru potpune neutralizacije napetosti između agresivnih i kooperativnih sila, što rezultira daljnjim obrtanjem tih kultura u istom mjestu, oko vlastite osovine. Ono što tada prevladava je potpuna diktatura običaja čiju opasnost Kropotkin nije do kraja shvatio kad je slavio zakon običaja nasuprot zakonu države. Svojim razvojem, kultura dovodi do klasnog antagonizma. Do toga dolazi zbog oskudice dobara koja treba da budu distribuirana. Napetost između vladajuće klase i proletarijata još je jedan primjer kibernetičkog para koji aktivira kulturu i pokreće je kroz dugi period. S jedne strane proleterska klasa prijetnjama potiče vladajuću klasu na veće napore; s druge strane koči ju iznudujući ustupke u vidu kulturnih prednosti i sloboda. Suprotno je jednako istinito.

Unatoč tome, svaka kultura teži ukloniti naš protutuženi klasni antagonizam, kao što mi nastojimo dovesti kooperaciju i agresiju u međusobnu harmoniju. Oštrina klasnih sukoba odražava razorne uticaje koji djeluju na kulturu.

¹ Provost — naziv za studente, umjetnike, bitnike, intelektualce i aktiviste svih vrsta koji svjesnim i specifičnim kontradjelovanjem nude alternativu današnjem društvu i žele da stvore novi svijet baziran na principima kooperacije i uzajamne pomoći. (prim. prev.).

Kada bismo uspjeli kroz našu kulturu razviti tehniku kontradjelovanja koje može više ili manje neutralizirati taj razdor, klasna bi napetost mogla utoliko oslabiti. Otpor prijetnji nalazi se u samom organizmu; kontradjelovanje na izopačenja kulture smješteno je u kulturi samoj. Sada to može zvučati utopijski; ali jednog dana će se pokazati mogućim da više ili manje eliminira klasne antagonizme. Ali, neće biti moguće u potpunosti eliminirati klasne napetosti i dovesti agresiju i kooperaciju u punu harmoniju jer bi to unapred uklonilo uzrok daljnjeg kretanja. Kontradjelovanju nikada ne smije biti dopušteno da prijetnju ukloni *in-toto*. U današnjem teškom položaju čovječanstvo nije sigurno u blagotvorno kontradjelovanje koje će otkloniti prijetnju atomskog rata i glad u širokim razmjerima. Fatalni spoj je vrlo realna mogućnost. Takvi spojevi se javljaju kada informacijski aparat koji je na raspolaganju organizmu ne prosljeđuje adekvatno svoje informacije i stoga ih ne prenosi na pravi način drugim organizmima. U tom slučaju odgovor na prijetnju nije uravnotežavajuće kretanje (kontradjelovanje), već naprotiv kretanje (spoj) koje dalje jača efekt prijetnje. Moguće je da su agresivne diktature koje su ugrožavale svijet tokom druge četvrtine dvadesetog stoljeća na taj način usporedive sa još pokvarenijom diktaturom imperijalističkih svjetskih sila. U svakom slučaju, više sam sklon da promatram hladni rat, opaku politiku dominacije koju vode Amerika i Rusija te krize na Bliskom Istoku kao posljedicu fašizma, staljinizma i imperijalizma; nego kao autonomni spoj.

Ne bez razloga Desmond Morris u *Golom majmunu* inklinira pesimizmu. Kooperacija čije prisustvo i on bilježi među ljudima i životinjama u značajnoj mjeri, u opasnosti je da posluži ciljevima prevladavajuće agresije. Ljudi još uvijek uskaču u rat, kaže Morris, jednostavno u cilju pomaganja zemljacima, a ne toliko iz neprijateljstva prema protivnicima. Kropotkin je već primjetio koliko kooperacija postaje intenzivna u pozadini fronta u doba rata. U tim vremenima, kooperacija izgleda kao princip čak važnija od same agresije. Bez kooperacije u pozadini fronta agresija ne bi nikad mogla rezultirati tako masovnim, organiziranim pokoljem. Mislim da se odvija jedno internacionalno kooperativno kontradjelovanje čiji su počeci u šezdesetim godinama. Konstelacija se može promijeniti i krenuti u suprotnom pravcu: agresija će doći za pripomoć kooperaciji. Kooperacija između država, grupa i pojedinaca bit će pojačana sviješću o opasnosti od teških posljedica suvremene nuklearne agresije i potpunog trovanja okoline. Uzajamna pomoć se može pokazati dovoljno plodotvornom da blisku propast obrne u vlastitu suprotnost. Otvorena su nam samo dva puta: put u uništenje ili put u slobodu. Agresija podrazu-

mijeva biranje prvog i kako to postaje sve više i više opće spoznato, tako je vjerojatniji porast kooperativnog kontradjelovanja. Naša informacija još nije toliko iskrivljena da je spoj neminovan; znamo što je u pokretu i još uvijek možemo reagirati. Ispravno kontradjelovanje neće se dogoditi samo od sebe, kao da je bilo naša predodređena sudbina. Kontradjelovanje će doći jedino ako se mi — vi i ja svi mi — svesrdno i spontano bacimo u borbu kao kontračinitelji, ostajući u isto vrijeme svjesni onog što radimo. Ako. Hiljade vrsta je nestalo u mraku evolucije jer nisu mogle naći energije za kontradjelovanje — nisu imale potrebno znanje o sebi. U kojim političkim oblicima se mora izraziti ljudska kooperacija da bude stvarno i istinski revolucionarno kontradjelovanje? I ovdje nam je Kropotkin, u općim crtama, pokazao put. Za kooperaciju *unutar* nacija neophodno je ukidanje centralnih organa prinude. Organizacioni posao mora biti izveden od strane kooperativnih regionalnih savjeta koje je lokalno stanovništvo izabralo neposredno. Oni moraju voditi ekonomiju u dogovoru sa savjetima koje sačinjavaju predstavnici tvornica i potrošačkih organizacija. Univerziteti i školski savjeti moraju organizirati obrazovanje. Javni red mora biti zagarantiran, u mjeri u kojoj to može biti potrebno, odgovarajućim lokalnim službama koje treba da budu zamjenjivane u pravilnim vremenskim intervalima i direktno odgovorne lokalnim narodnim savjetima. Isto se primjenjuje na pravosuđe koje se prije svega mora smatrati liječnikom simptoma bolesti u društvu pa se stoga uglavnom treba sastojati od socijalnih psihologa, socijalnih psihijatara, kriminologa i ostalih socijalnih radnika.

Kooperacija među državama, koje naravno uopće nisu države u starom smislu već nacionalne mreže izabranih i pravilno reizabranih savjeta, mora postati splet svih nacionalnih mreža u općepriznatoj mreži skupova predstavničkih savjeta sa jednim internacionalnim svjetskim savjetom kao centrom — jedinstvo u beskrajnoj raznolikosti. Kao polazna točka za to može poslužiti koncept Ujedinjenih Nacija. Internacionalni svjetski savjet može biti dalje podijeljen na ekonomske, naučne, obrazovne, sudske i druge svjetske savjete koji će regulirati globalnu politiku na bazi uzajamne (a posebno ekonomske) pomoći. Samo revolucionarno rješenje takve vrste omogućit će da se dokinu ekstremne ekonomske razlike, prijetnja vojne akcije sa ove ili one strane, „konvencionalni” ratovi i opća opasnost od totalnog razornog trećeg svjetskog rata.

Doba pokeraške politike je završeno. Ona je vodila isključivo ka ratu, diktaturama i pseudodemokraciji. „Sloboda”, kao što je Markuse tačno kazao, „je jedino moguća kao realizacija onoga što za sada još uvijek smatramo utopijom”. Moderna

tehnologija povezana sa kooperativnom prirodom čovjeka, mogla bi u stvari kroz vrlo kratko vrijeme ostvariti svaki tip utopije. U prošlosti, utopiju je sprečavala ekonomska oskudica koja je djelomično bila rezultat neprikladne agresivnosti, dok je i sama sa svoje strane uzrokovala višak tog agresivnog poriva. Širenje tog uvida može biti jedna od značajki informacije koja će pridonijeti samopoznavanju potrebnom za potencijalno kooperativno kontradjelovanje.

Teoriju kibernetike smatram fazom u razvoju dijalektike. Obje nude način mišljenja koji objašnjava evoluciju u terminima napetosti između dva pola. U dijalektici, napetost između teze i antiteze stvara sintezu; u kibernetici, napetost između prijetnje i kontradjelovanja proizvodi stabilnu ravnotežu sposobnu da održi normu. Oba modela evolucije mogu se prikazati kao spirale. Sinteza je uzdizanje početne teze do nove teze koja je po sebi novi izvor napetosti što znači da mora izazvati novu antitezu. Kao što je poznato, prijetnja i kontradjelovanje održavaju normu organizma, ali svojom polariziranom interakcijom stalno iznova stvaraju organizam. Subjekt i objekt su uzajamno ovisni jedan o drugom zbog svog „metabolizma“. Subjekt sebe može znati samo preko objekta. Ili, kao što kaže Hegel: „Samo kroz slugu gospodar stoji u odnosu sa objektivnom realnošću.“ U oba sistema mišljenja (očigledne) suprotnosti tvore potpuno jedinstvo, koje opet samo čini suprotnost drugom sjedinjenju suprotnosti. U oba sistema postoji i privlačni i odbojni odnos između polova.

Razlika između kibernetike i dijalektike je u tome što izgleda da je kibernetika model mišljenja stvoren da objasni procese evolucije, a dijalektika s druge strane, revolucionarne procese. Kibernetika je sistem koji nam omogućava da shvatimo postojanost stanovite ravnoteže. Ali, kako je iznenadna revolucija, silovit skok, moguća?

Uzmimo kao primjer *ancien régime* u Rusiji 1917. Bio je to golem organizam koji se održavao pomoću kontradjelovanja, sadržavajući u sebi neizmjerne svijet komponenti kontradjelujućih unutar sebe i kontradjelujućih međusobno. Baš kao što se u svakom društvu redovito javljaju veze organizma koje nestaju kad više nisu sposobne održati normu, tako se desilo i tada. Dovoljno stabilno društvo može s tim izaći na kraj: ako nekoliko dućana ili poduzeća bankrotira ili ljudi izgube nešto povjerenja u vladu, to ne signalizira neizbježnu revoluciju. Ali, za vrijeme *ancien régime*, u posljednjim godinama prije revolucije, počelo se javljati previše i suviše bitnih veza. Carizam nije bio otporan protiv kombiniranih sveza rata, gladi, nereda, nezadovoljstva, štrajkova, pobune i revolucionarnog osjećanja. Stoga,

pitati o revoluciji, znači, pitati o pojavljivanju sveze. Znamo da su spojevi rezultat loše informiranosti organizma o sebi samom, ili drugim riječima posljedica krive samosvijesti. (Jednostavna poruka kibernetike je „Spoznavaj sebe! Pogledaj što radiš!“) U primjeru koji smo izabrali to znači da su carističke vlasti propustile da budu duboko svjesne onoga što se događa unutar njihovog carstva, više nisu bile sposobne da poduzmu djelotvornu akciju te su izgubile kontrolu nad upravljanjem. Jer, kao svi vladari, oni su krenuli od pretpostavke da društvo mora biti kontrolirano, dok nas kibernetika, poput anarhizma, uči da zdrav organizam kontrolira sam sebe. Stoga je vitalni faktor u svakoj revoluciji trenutak kad se točna informacija mijenja u pogrešnu ili lažnu informaciju. Taj obrat je „dijalektički moment“, veliki skok koji se ne može izračunati točnije od trenutka u kojem čovjek koji je polako gubio kosu odjednom može biti opisan kao „ćelav“. Ta isprekidanost se mora objašnjavati u terminima ometajućeg ili suprotnog odnosa između teze i antiteze što je, kako ja to vidim, primarna briga dijalektičke filozofije. Neprekidni proces poput biciklistove vožnje teško se može objasniti dijalektičkim načinom mišljenja u kojem je akcent na revolucionarnim momentima. U svjetlu dijalektike, ono što je neprekidno može se promatrati samo kao sastavni dio isprekidanog procesa. Kibernetika može ponuditi izvrstan prikaz kontinuiteta procesa primjenjujući kooperativni odnos između prijetnje i kontradjelovanja.

Prema tome, dva su sistema komplementarna. Dijalektika može objasniti historijske skokove unutar okvira neprekidne evolucije; kibernetika objašnjava kontinuitet događaja unutar okvira diskontinuirane revolucije. Uzete zajedno, mogu nam dati uvid u jedinstveni neprekidni-isprekidani metabolički proces življenja.

Prije no što pokušam da u zaključku pokažem zašto je Kropotkinova filozofija klika pristupa stvarima koji pruža priliku za uvjetni optimizam, moram kazati da Kropotkin nije imao osjećaj za dijalektiku. Kao uvjereni pozitivist, koji pokušava doseći sintetizirani svjetonazor povezujući rezultate svih znanosti, on je mogao posmatrati dijalektiku samo kao novu vrstu metafizike. Prilično sam siguran da bi to također bio njegov sud o filozofiji koju sam ovdje skicirao. Ali, želio bih, ponovo naglasiti da je on i nitko drugi omogućio takvu vrstu pogleda na svijet dajući prvo mjesto, na tako neosporan i znanstven način, principu uzajamne pomoći, privlačnom odnosu između dva elementa. Kropotkinova primjena principa uzajamne pomoći previše je ograničena; on ga primjenjuje jedino na pojedince i grupe, a ne na alternativne načine ponašanja poput agresije i kooperacije te na

druge očigledne suprotnosti. Ali upravo kroz primjenu uzajamne pomoći na to kao i na sjeđinjenje — njemu potpuno nepoznato — prijetnje i kontradjelovanja, je kibernetički-plus-dijalektički model evolucije postao moguć: model koji nam može omogućiti mnoge uvide i tako pomoći da spriječimo destrukciju naše vrste.

Koje kontradjelovanje nam je do danas omogućavalo da spriječimo izbijanje trećeg svjetskog rata? Uspijevali smo do sada kroz uzajamni strah i pokusni start sa uzajamnom pomoći. Na kraju dana, ovo kontradjelovanje je nedovoljno. Ono omogućava da se nastavi ista prijetnja i više je stimulira no rastvara. Dugoročno, samo beskompromisna uzajamna pomoć među pojedincima i narodima jest prikladno kontradjelovanje. Kad je sve ugroženo destrukcijom, jedino primjereno kontradjelovanje je složeno funkcioniranje svega. Tokom posljednjih dekada radnici Zapadne Evrope prošli su tužni proces razvoja od revolucionarne avangarde do zaštitnice eksploatacije — i to u svjetskim razmjerima. Svi mi napređujemo zbog prednosti koje uživamo na račun proletera trećeg svijeta. Ali, nova pobunjenička klasa se uzdigla; taj provotarijat studenata i drugih neučahurenih mladih ljudi može poslužiti kao kontradjelovanje neophodno i logično očekivano. U posljednjih pet godina oni su izveli start koji mnogo obećava. Zapadni svijet, kao i Istočna Evropa i Japan, proživljavaju željeno kontradjelovanje koje je stavljeno u pokret. U tom se svijetu agresija sada susreće s određenim odgovorom. Studenti zahtijevaju školovanje po projektima, što znači kooperaciju a ne sektorizirane idiote, dakle ne slijepu agresiju. Oni zahtijevaju sistem obrazovanja kojim ljudi dolaze do razumijevanja kroz proces davanja i uzimanja, a ne sredstvima autoritarne sugestije. Kada te ideje budu realizirane na univerzitetima (što je neizbježno), one će izvršiti moćan uticaj za promjenu poslovanja, tvornica i organizacija izvan fakulteta, pošto je u tehnološkom društvu više obrazovanje vitalni organ. Već je sada jasno da studenti nisu izolirana elita. „Gotovo 30% onih koji su zauzeli Maagdenhuis”, žalosno su otkrili desničarski listovi. „nisu bili studenti”. Dio posljednje generacije radnika više se ne može zadovoljiti materijalnim blagostanjem. Moj optimizam je privremen, pošto će potrebno kontradjelovanje uslijediti jedino ako uistinu postanemo kontradjelujući „kabauteri”²⁾ u kulturi. Mi moramo ponovo

²⁾ Gnom, patuljak, lik iz bajki koji živi u vrtovima i razgovora sa biljkama i životinjama. *Kabauteri* su stvoreni kao grupa koja treba naslijediti *provose*, a njihov nastanak je objavljen 5. II 1970. godine kad je u jednom kinu u Amsterdamu pročitana proram Slobodne države Orange (predstavnici te zajednice dobili su u Amsterdamu 11% glasova i 5 od 45 mjesta u gradskom Vijeću). U svojoj knjizi R. V. Dajn naziva Kropotkina „mudrim kabauterom” čiju poruku svijet još nije uspio razumjeti. (prim. prev.).

postati kabauteri, gnomi, jer moramo još jednom početi osjećati da smo usko povezani sa prirodom. Industrijska revolucija nas je otuđila od prirode. Postali smo stvorenja kulture koja vjeruju da moraju podjarmiti prirodu. Fina mašta koja je dominirala misaonim svijetom srednjovjekovnog čovjeka potisnuta je racionalističkim i utilitarnim razmišljanjima industrijskog društva. Ne želim se vratiti u srednji vijek, već naprotiv učiniti korak prema budućnosti. Poslije pet stoljeća zatočeništva želim vidjeti srednjovjekovnog prirodnog kabautera slobodnog u nama i obdariti ga svom bogatom kreativnošću modernog mišljenja. Uvjet za optimizam prema budućnosti je da moderni kabauter postane „veseli tehnolog” povezan s prirodom.

Kao kabauter kulture on mora biti kontradiktalan jer će budućnost imati jedino ako je stvori za sebe, proizvodeći kooperativno i živahno kontradjelovanje u odnosu na agresivni i utilitarni duh industrijskog doba. Takvo kontradjelovanje sadržava ništa manje od pravljenja političke, ekonomske, socijalne, obrazovne i moralne revolucije. Vjerujem da je mogućnost toga postala evidentna iz akcija provotarijata bogatih zemalja i proletarijata siromašnih zemalja tokom šezdesetih godina. Dolazak kontradjelujućeg kabautera kulture predskazan je revoltom provotarijata.

Moderni kabauter ne provodi samo revolucionarno djelovanje u vanjskom svijetu; on također u sebi nosi kibernetički princip. On poznaje samog sebe u svim svojim konfliktima i kontradikcijama i sposoban je iskoristiti svaku mogućnost koju mu daju. Komunikacija kulturnog kabautera je permanentni kružni proces, ne samo između njega i vanjskog svijeta, već i između jednog i drugog njegovog „ja”. On nije samo razigran već i koristan. Ako je žena, otkriva muške značajke. Ako je muškarac, on će se ponašati i kao žena jer dok će jedinstvo postajati sve intenzivnije, on će također sve intenzivnije iskusiti kontrast. Iako on može biti građanin, njegovo interesovanje i zanimanje će se kretati ka selu. Iako možda putnik, željet će neko vrijeme živjeti negdje. Iako univerzalan, imat će svoje posebne vještine i zanimanja. Iako razigran poput djeteta, ništa manje mudrosti starog čovjeka bit će njegovo. Iako će biti usmjeren na sebe, bit će izričit altruist. U svemu je upućeni početnik, profesionalni amater. Iako politički agitator, on ne može bez mira i intimnosti. Zahvaljujući njegovoj vještini da suprotnosti navede na kooperaciju, on zna kako upravljati svojim oslobođenim društvom, „gradom kabautera”, a ne više vladati njime.

Kropotkin je bio prerano rođeni moderni kabauter kulture. On je bio gradski seljak, rezident-nomad, praktični teoretičar, vrtlar-intelektualac, altruistični egoist, razboriti agitator, naučni utopist. Novi, dugokosi anarhizam treba da prati pojava mnogih individualnih, kontradjelujućih kabautera kulture. Na nama je da tu mogućnost ostvarimo. Može doći dan kad će Izraelac i Arap, kao mravi istog ljudskog plemena, jesti med jedan drugom iz usta.

(Prevela MIRJANA OKLOBDŽIJA)

